

ΤΟΜΟΣ Α΄.

ΤΕΥΧΟΣ Γ΄. & Δ΄.

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
“ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,”

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΡΙΣΤ. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΣΤΙΛΠ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤ — ΒΟΥΛΗΣ 18

1928

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΙ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΘΡΑΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ

Ἡ παναρχαία Θράκη ὡς Βορεία ἡπειρος. — Ἡ Ἀρχαία Ἑλληνική. — Ἡ Ῥωμαϊκή καὶ ἡ Παλαιοβυζαντινὴ Θράκη. — Τὸ Βυζαντινὸν θέμα ἐν Εὐρώπῃ. — Τὸ θέμα τῶν Θρακησίων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ἡ κατὰ μέγα μέρος ἄγνωστος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πρὸς Βορρᾶν τῆς κυρίως Ἑλλάδος χώρα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατῆλθεν ὁ Ὀρφεὺς καὶ οἱ ἄλλοι μυθολογούμενοι αἰοῖδοι φέροντες τὴν παναρχαίαν ἱερὰν ποίησιν καὶ τὰς φοιβολήπτους λατρευτικὰς τελετάς, ἦτο ἡ ὑπὸ γενικωτάτῃν ἔννοιαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καλουμένη *Θράκη*. Πολὺ ἀργότερα, κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, ἔλαβε τὸ ὄνομα *Θράκη* ἡ ὠρισμένην ἐδαφικὴν ἔννοιαν ἔχουσα περιορισμένη χώρα, ἡ παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον περιοχὴ, ἡ ἔχουσα τὴν ὑπέροχον ἱστορικὴν τιμὴν, ὅτι εἰς τὴν Ἀνατολικωτάτῃν αὐτῆς ἄκρην ἤκμασε μία ἀπὸ τὰς μεγάλας μητροπόλεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ συγχρόνως μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἱστορικὰς πόλεις τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἐν τῷ κόσμῳ χώρα, τῆς ὁποίας ἡ ὀνομασία νὰ ἔλαβε τόσον ποικίλας καὶ περιπετειώδεις ἔννοιαι, ὅπως ἡ ὀνομασία *Θράκη*. Ὑπάρχουν παραδείγματα ἐπεκτάσεως (σπανιώτερον στενώσεως) τῆς ἔννοιαις γεωγραφικῶν ὀνομάτων, ὡς ἔδειξεν ἐν ἀξιολόγῳ αὐτοῦ διατριβῇ ὁ συναδέλφος κ. Κ. Ἀμαντος¹⁾, ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις αὕτη ὑπῆρξε παροδικὴ ἢ συγκεχυμένη πως. Τοῦ ὀνόματος ὅμως *Θράκη*, ὡς γεωγραφικῆς ἔννοιαις, ἔχομεν καθωρισμένην καὶ διαρκῆ τὴν ἔννοιαν, περιοριζομένην κατόπιν σὺν τῇ παρόδῳ μακρῶν χρο-

¹⁾ Παρατηρήσεις τινὲς εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν γεωγραφίαν (Ἐπετηρὶς Ἑταιρίας Ἰουζαντινῶν σπουδῶν, ἔτ. Α', 1924. σελ. 41-54). Οὕτως, ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει διὰ Βυζαντινῶν κειμένων ὅτι ἐνίοτε ἐσήμαινον: Ἑλλὰς τὴν Ῥωμανίαν ἢ τὸ Ἰλλυρικόν, τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Αυτοκρατορίας Μακεδονία τὴν καθ'αυτὴ Μακεδονίαν μὲ τὴν Βουλγαρίαν, ἀκόμῃ καὶ τὴν Ἀλβανίαν.

κλιῶν περιόδων. Ἀπὸ τὴν ἔννοιαν μεγάλης Βορείας ἠπείρου περιεστάλη εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς χώρας τῆς μεταξὺ Προποντίδος καὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἐνταῦθα δὲν θὰ ἀσχοληθῶ οὔτε περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης, οὔτε περὶ τῶν Θρακῶν. Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τῶν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων περιπετειῶν ἐν τῇ ἱστορικῇ γεωγραφίᾳ τοῦ ὀνόματος, ἐλπίζω, θὰ εἶναι ἐνδιαφέρον ἀνάγνωσμα διὰ τὰ ἀξιόλογα «Θρακικά». Ἐννοεῖται ἔτι ὁ περισσότερος λόγος θὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Βυζαντινὴν περίοδον¹⁾.

Α'

Η ΑΧΑΝΗΣ — ΕΠΕΙΤΑ Η ΕΥΡΥΤΑΤΗ ΘΡΑΚΗ

Ἡ ἄλλοτε προταθεῖσα γνώμη, ὅτι ἡ λέξις Θράκη²⁾ εἶναι σημιτικὴ (th ragh = πόρος) καὶ σημαίνει τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίας διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Βοσπόρου χωρισθεῖσαν χώραν, δὲν εἶναι, φαίνεται, πιθανή, συμβιβάζεται ὁμως μὲ τὴν ἔννοιαν, ἡ ὁποία ἐδίδετο εἰς τὸ ὄνομα κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους. Αἱ ἐκ τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος εἰδήσεις παριστάνουν, ὅτι εἰς τὴν φαντασίαν τῶν παμπαλαίων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, ἴσως ὄχι Ἑλλήνων ἀκόμη, ἡ Θράκη ἔθεωρεῖτο ὡς τὸ τέταρτον, τὸ βορειότερον μέρος τοῦ κόσμου. Κατὰ μυθικὰς παραδόσεις, τὰς ὁποίας διέσωσεν ὁ Βυζαντινὸς Τζέτζης εἰς τὰ σχόλια εἰς Λυκόφρονα (στ. 894), ὁ Ὠκεανὸς εἶχε τέσσαρας θυγατέρας Ἀσίαν, Λιβύην, Εὐρώπην καὶ Θράκην³⁾. Καὶ ἂν ὁ Εὐστάθιος λέγῃ ὅτι ἡ Θράκη εἶχε σχῆμα ἑνὸς μεγάλου C, ἔννοεῖ ὅτι περιελάμβανεν ὅλον τὸ Βόρειον μέρος τοῦ κόσμου. Ἀλλ' ἤδη, καὶ εἰς τοὺς πολὺ παλαιοὺς χρόνους, ἡ ἔννοια περιεστάλη ὀλίγον, Θράκη ἐσημαινε ὅλον τὸ Βόρειον μέρος τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ τὸ ἀνατολικώτερον, περιελάμβανεν ἀκόμη καὶ τὴν Μακεδονίαν πρὸς Νότον, περιελάμβανε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἀχανῆ Σκυθίαν πρὸς Βορρᾶν. Ἡ τόσον εὐρεία, καὶ ὁποσδήποτε συγκεχυμένη πως γεωγραφικὴ αὕτη ἔννοια ἔμεινε ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς, καθ' ὅλην ἴσως τὴν προϊστορικὴν περίοδον. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς ἱστορικῆς

¹⁾ Ἐπιθυμῶν νὰ συνεισφέρω καὶ ἐγὼ εἰς τὰς Θρακικὰς μελέτας, εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐρευνῶ τὰ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν Θράκην καὶ διὴ τὰ κατὰ τὸ ἄγνωστον ἀκόμη Βυζαντινὸν θέμα τῶν Θρακησίων ἐν τῇ Μικρῇ Ἀσίᾳ. Ἀλλ' ἡ διατριβὴ ἐγένετο πολὺ εἰδικὴ καὶ ἐπροτίμησα νὰ παράσχω γενικωτέραν συμβολήν.

²⁾ Μὲ τὸν Ἰωνικὸν τύπον *Θρήκη* παρ' Ὀμήρω (Ἰλ. Α, 222). Διάφοροι τύποι τοῦ ὀνόματος θὰ μνημονευθοῦν καὶ κατωτέρω. Βλ. ὅλους τοὺς τύπους παρὰ *Paully, Real-Encyclopädie* ἐν λ. Thracia (1852), καὶ διὴ εἰς τὸ νεώτερον λεξικὸν τοῦ *Fr. Lübker. Reallexikon des klassischen Altertums*, 8η ἐκδ. 1914, ἐν τῇ αὐτῇ λέξει.

³⁾ Περβ. Ἰω. Καλιτσονάκι, Ἠ παρὰ Πλάτωνι μνεία τοῦ Ὀρφέως (Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 2, 1927, σ. 9 ἀποσπάσματος).

περιόδου πιθανώτατα ἤρχισε μὲν ν' ἀποδίδεται τὸ ὄνομα *Σκυθία*, ὡς γενικὴ ὀνομασία, εἰς τὴν ἄγνωστον καὶ ἀτέρμονα ΒΑ. χώραν τῆς Εὐρώπης, ἐξηκολούθει ὁμως ἐπὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον ὡς Θράκη νὰ θεωρῆται συνολικῶς ἢ ὅλως ἀπροσδιόριστος πρὸς Βορρᾶν τῆς κυρίως Ἑλλάδος χώρα. Σκυθία καὶ Θράκη ἦσαν κάπως συγκεχυμέναι ἔννοιαι, ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἡροδότου (τὸν Ε' αἰῶνα), ὁ ὁποῖος τὴν Θράκην θεωρεῖ ὡς τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος τῆς Σκυθίας, χώραν δ' εὐρυτάτην, μετὰ τὴν Ἰνδικήν, «πάντων ἀνθρώπων»¹⁾.

Ἐν τῷ συνόλω, ἡ γεωγραφικὴ ὀνομασία Θράκη διήγειρεν εἰς τοὺς ἀρχαιότερους Ἑλληνας τὴν ἔννοιαν μιᾶς χώρας μεγίστης τοῦ Βορρᾶ, τοῦ πάντοτε ἐλκύνοντος τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων, χώρας, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν Θεσσαλικὸν Πηνειὸν εἰς τὰ Βόρεια σύνορα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔφθανε, δὲν ἐγνώριζον καὶ αὐτοί, ἕως ποῖον σημεῖον, πρὸς Βορρᾶν, πρὸς Δυσμᾶς, πρὸς Ἀνατολάς, περιελάμβανε δηλαλή, ἀνεξαιρέτως καὶ συγκεχυμένως, ὅλας τὰς ὑπεράνω τῆς Θεσσαλίας χώρας, μὲ ἀόριστον τέρμα. Ἡ τοιαύτη γενικωτάτη ἔννοια, ἡ συνδεομένη μὲ μίαν ἄγνωστον καὶ μυστηριώδη, οὕτως εἰπεῖν, ἀπέραντον δὲ ὑπερβόρειον χώραν, ἐρημνεύει δύο ἄλλας σπουδαίας ἀντιλήψεις περὶ τῶν Θρακῶν. Ὡς ἄνδρες τοῦ Βορρᾶ, ἦσαν ἄνδρες ὀρητικῆς ἀνδρείας. Ἡ Θράκη ἦτο ἡ χώρα ὅχι μόνον τῶν ἀνέμων τοῦ Βορρᾶ, ἀλλὰ καὶ ἡ χώρα τῆς διαμονῆς τοῦ Ἄρεως. Ὡς ὄνομα τῆς Θράκης ἀναφέρεται καὶ τὸ Ἄρεια, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐτυμολογηθῆ ἀπὸ τὸν Ἄρην, ἀφοῦ ἡ χώρα ἦτο κατὰ τὸν Εὐριπίδην «Ἄρεως οἰκητήριον»²⁾. Μὲ τὴν ὀνομασίαν καὶ τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην συνδέεται καὶ ἡ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας φήμη τῶν Θρακῶν ὡς λαοῦ ἀνδρείου καὶ πολεμοχαροῦς, ὅχι μόνον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἀκόμη χρόνους. Τὰ τάγματα τῶν Θρακῶν κατελέγοντο, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὰ γενναιότερα καὶ ὀρητικώτερα τῶν στρατευμάτων τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας. Ἀκόμη δὲ σπουδαιότερον εἶναι, ὅτι εἰς τὴν γενικωτάτην ἔννοιαν τῆς Θράκης, ὡς χώρας ὑπερβορείου, περιεσώθησαν ἀναμνήσεις μεγάλων γεγονότων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ἀπεκρυσταλλώθησαν δ' αὐταὶ εἰς τοὺς μύθους περὶ τῆς ἀπὸ τῆς Θράκης, ἦτοι ἀπὸ τῶν Βορείων χωρῶν, καθόδου τῶν μυθολογισθέντων μυστηριωδῶν αἰοιδῶν καὶ τῶν ὀργιαστικῶν λατρευτικῶν τελετῶν, τῶν ὁποίων ἡ τέλεσις συνεδέετο μὲ ἱεροὺς ὕμνους. Μὲ ἄλλους λόγους, ἀπὸ τὴν Θράκην, ἦτοι ἀπὸ τῶν Βορρᾶν, ἦλθον ὅχι μόνον οἱ πρῶτοι Ἑλλη-

¹⁾ «Τῆς δὲ Σκυθικῆς γῆς ἡ Θρητική τὸ ἐς θάλασσαν προκέεται» (Ἡρόδ. 4, 99). «Θρητικῶν δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι, μετὰ γε Ἰνδούς, πάντων ἀνθρώπων» (5, 3).

²⁾ Βλ. *Στέφανον Βυζάντιον*, ἔκδοσις Θωμᾶ de Pinedo, 1678, σ. 311 κέξ. καὶ τὰς αὐτόθι σημειώσεις τοῦ ἐκδότου.

νικοί λαοί, ἀλλὰ καὶ τὰ πρωτογενῆ λογοτεχνικὰ εἶδη, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει ν' ἀναζητηθῆ ἡ ἔνδοξος γένεσις τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ¹⁾.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδον αἰώνων μακρῶν, ἀρχίζουσιν αἱ συγκεχυμένοι γεωγραφικαὶ ἔννοιαι νὰ καθαρίζωνται, προσέτι δὲ καὶ νὰ καθορίζωνται, εἰς τὸ πνεῦμα τῶν παναρχαίων ἀνθρώπων. Ἄν καὶ βλέπωμεν ἀκόμη καὶ τὸν Ἡρόδοτον νὰ διατηρῆ τὴν μνήμην παλαιῶν παραδόσεων, ὅμως δυνάμεθα νὰ διδῶμεν ὅτι ἀπὸ τὴν ἡῶ ἤδη τῆς ἱστορικῆς περιόδου ἀρχίζει τὸ ὄνομα Θράκη νὰ σημαίνει κάτι τι περισσότερο ὠρισμένον. Ὅτιαν ὁ Ὅμηρος λέγει : «Θρηκῶν ὄρεα νιφόμενα» (Ἰλ. Ξ. 227), — «ἐν Θρήκῃ ἐριβόλακι, μητέρι μῆλων» (Λ, 222), ὅτι δηλαδὴ ἡ χώρα, τὴν ὁποῖαν ἔννοεῖ, εἶναι πλουσία ὄχι μόνον εἰς κτηνοτροφίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς οἶνον, — βεβαίως ἀποβλέπει εἰς ὠρισμένην γεωγραφικὴν περιοχὴν, ἔστω καὶ εὐρυτάτην. Ἄλλως τε καθορίζει καὶ μέρη τῆς Θράκης, τὴν Πιερίαν, τὴν Ἡμαθίαν, τὴν Παιονίαν, καὶ λαοὺς αὐτῆς, τοὺς Παίονας, τοὺς Κίκονας, ἀκόμη καὶ ὄρη ὠρισμένα, αὐτὸν τὸν Ὀλυμπον καὶ τὸν Ἄθων.

Χωρὶς νὰ ἔλθω εἰς λεπτομερεστέρας ἐρεῦνας, — ἄλλος περιορίζων τὸ θέμα του, ἃς φυλοκρινήσῃ τὰ κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ταύτην ἐποχὴν, — συνολικῶς δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι τὰ ὄρια τῆς Θράκης, ἐν τῇ εὐρυτάτῃ ἐκτάσει αὐτῆς, ἦσαν τὰ ἑξῆς : πρὸς Ν. ὁ Πηγεῖος ποταμὸς καὶ ἡ θάλασσα, πρὸς Α. ὁ Ἑλλήσποντος, ἡ Προποντίς, ὁ Εὐξείνιος Πόντος, πρὸς Δ. τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ πρὸς Β. ὁ Δούναβις. Θράκη λοιπὸν ἀπὸ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους ἦτο ὅλη ἡ πρὸς Β. τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος χώρα, ἀπὸ τὸν Θεσσαλικὸν Πηγεῖον ἕως τὸν ποταμὸν Δούναβιν. Οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ γεωγράφοι νομίζουσιν ὅτι ἡ εὐρυτάτη αὕτη ἔννοια ἔμεινεν ἕως τὴν ἐποχὴν τῆς Ρωμαιοκρατίας, θὰ ἐπανεύρωμεν ὅμως αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον, τὴν παλαιότεραν. Καὶ οὕτω δυνάμεθα νὰ εἶπωμεν ὅτι ἀπὸ τὸν Η' π. Χ. ἕως τὸν Ζ' μ. Χ. ἦτοι ἐπὶ δεκαπέντε ὀλοκλήρους αἰῶνας, παρὰ πᾶσαν κατὰ περιόδους στένωσιν τῆς ἐννοίας, τὸ ὄνομα Θράκη δὲν ἔπαυσε νὰ σημαίνει τὴν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως εὐρυτάτην Βορείαν χώραν τῆς Ἑλληνοϊλλυρικῆς Χερσονήσου, τῆς Βαλκανικῆς σήμερον λεγομένης Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι, καθ' ὅσον ἀκόμη εὐκρινέστεραι ἐγίνοντο αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις τῶν Ἑλλήνων, αἱ πρὸς Δ. χώραι ἀπεσπῶντο ἀπὸ τὴν γεωγραφικὴν ἔννοιαν τῆς Θράκης. Δυτικὸν λοιπὸν ὄριον τῆς Θράκης ἐγένεν ὁ ποταμὸς Στρυμών, ἐξηκολούθησεν ὅμως νὰ φθάνη ἡ χώρα πρὸς Β. ἕως τὸν Δούναβιν. Οὕτω πρέπει νὰ ἐννοηθῆ τὸ τοῦ Ἡροδότου : «ἡ Θρηκὴ τὸ εἰς θάλασσαν προκεῖται» (4,99). Καὶ αὐτὸς προσέτι ὁ Στράβων (τὸν

¹⁾ Βλ. *A. καὶ M. Croiset*, *Histoire de la littérature Grecque*, 2α ἐκδ. 1896—9, τ. Α' σ. 57 ἐξ.

Α. αἰ. μ. Χ.) οὕτως ἐννοεῖ τὴν Θράκην, ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ ποταμὸς Ἴστρος ἔχει ἐν δεξιᾷ «τὴν τε Θράκην ἅπασαν καὶ τὴν Ἰλλυρίδα» (C. 129). Ἡ Μακεδονία περιλαμβάνεται εἰς τὴν Θράκην ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν χρόνους (ὡς λέγουσιν οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι, ὁ Ἑκαταῖος, ὁ Σκύλαξ, οἱ Ῥωμαῖοι Πομπόνιος Μέλας καὶ ὁ Πλίνιος). Ὁ Στράβων λέγει: «ἐν Θράκῃ, ἢ τῶν Μακεδονία καλεῖται» (ἀπόσπ. 24 ἐκ τοῦ βιβλίου Ζ). Ἀπὸ τοὺς πρώτους λοιπὸν ἱστορικοὺς χρόνους θεωρῶ, ὅτι ἤρχιζε νὰ ἐξαιρῆται ἀπὸ τὴν Θράκην ἢ πρὸς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος τετραμμένη Βορεία χώρα, ἢ Ἰλλυρίς, εἴτε Ἰλλυρία (ἢ κατόπιν Δαλματία). Ἡ Θράκη ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἢ Θράκη τοῦ Ἐρατοσθένους (περὶ τὸ 200 π. Χ.), ἀκόμη καὶ τῶν κατόπιν χρόνων ἔφθανεν ἕως τὸν Ἴστρον ποταμὸν, καὶ εἶχε Δ. ὄριον τὸν Στρυμόνα¹⁾.

Αὕτη ἦτο ἡ Θράκη τῶν ἀρχαίων τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ χρόνους, ἦτο δηλαδὴ ἡ ὑπεράνω τῆς Θεσσαλίας πρὸς Βορρᾶν μέχρι τοῦ Δουνάβεως εὐρεῖα χώρα, ἢ πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν θάλασσαν τετραμμένη. Ποία ἦτο ἡ ἀνθρωπογεωγραφικὴ διαμόρφωσις τῆς μεγάλης ταύτης χώρας, τὸ ἔδαφος καὶ τὰ προϊόντα, ποῖοι ἦσαν οἱ Θρακικοὶ λαοί, ἢ θρησκεία, αἱ πόλεις, αἱ πολιτικαὶ καὶ αἱ ἐθνογραφικαὶ διαιρέσεις, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσω²⁾. Σημειωτέον μόνον ὅτι Θρακικοὶ λαοὶ εὐρίσκονται, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἱστορικῆς περιόδου, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν περὶ τὸν Σαγγάριον ποταμὸν, μετὰ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος, ἐκ τούτων δὲ καὶ ἡ χώρα αὕτη, ἢ συνήθως καλουμένη Βιθυνία, ὠνομάζετο καὶ Θράκη (Ἡροδ. 1, 28, Ξενοφ. Ἀνάβ. 6, 2, κλπ.). Διὰ τοῦτο ἡ παναρχαία Θράκη ἐξετείνετο καὶ εἰς τὴν ἀντίπεραν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν, πέραν καὶ τοῦ Σαγγαρίου ἀκόμη. Τὸ δὲ ἰσχυρὸν Θρακικὸν Βασιλεῖον τοῦ Λυσιμάχου, τὸ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἰδρυθέν, ἔφθανε μὲν πρὸς Β. ἕως τὸν Ἴστρον, ἐξετείνετο δὲ καὶ αὐτὸ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα εὐρίσκομεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, μεγάλην χώραν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ διατηρῆ ἐπὶ αἰῶνας τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος Θράκη.

¹⁾ Βλ. τοὺς νεωτάτους ἱστορικοὺς χάρτας, τοὺς συνοδευομένους μὲ κριτικὰς σημειώσεις καὶ μὲ τὰς πηγὰς, τῶν *Kiepert—Richard*, *Formae orbis antiqui*, 1901.

²⁾ Περὶ τούτων βλ. τὰ μνημονευθέντα εἰδικὰ Ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά *Pauly* καὶ *Lübker*. Πολλὰ ἰδίως εὐρίσκεις εἰς τὸ γεωγραφικὸν λεξικὸν τοῦ *Will. Smith*, *A dictionary of Greek and Roman Geography*, 1872—3 (λ. Thracia, τόμος Β', σ. 1176—1190).

Β'

ΣΤΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ

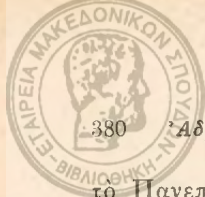
Η ΘΡΑΚΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἡ εὐρεῖα ἔννοια τοῦ ὀνόματος Θράκη διετηρήθη μέχρι τῆς Ρωμαιοκρατίας, μᾶλλον τῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν ἔπαυσεν ὅμως νὰ ἐνθυμῆται αὐτὴν ἢ ποιήσῃς, καὶ οἱ μεταγενέστεροι Λατίνοι ποιηταὶ λέγοντες Θράκην συχνὰ ἐννοοῦν τὴν μέχρι τοῦ Δανουβίου ἐκτεινομένην χώραν. Θὰ ἴδωμεν δὲ ὅτι ἀργότερα πάλιν ἐπανερχεταὶ ἡ εὐρεῖα ἔννοια καὶ ὡς πραγματικὴ γεωγραφικὴ ἔκφρασις.

Εὐθὺς ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἰδρύσεως τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἡ Θράκη καθωρίσθη ἀκριβέστερον γεωγραφικῶς καὶ πολιτικῶς. Ὁ Αὐτοκράτωρ Αὐγούστος διήρесе τὴν εὐρεῖαν μέχρι τοῦ Δουνάβεως χώραν εἰς δύο μεγάλα τμήματα, εἰς τὴν κάτω τοῦ Αἴμου καὶ εἰς τὴν πρὸς Β. τοῦ Αἴμου χώραν μέχρι τοῦ μεγάλου ποταμοῦ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο τμήμα εἶναι ἡ χώρα ἡ λαβοῦσα τὸ ἐγχώριον ὄνομα τοῦ τόπου *Μυσία*, «*Μυσία ἢ ἐν Εὐρώπῃ*» (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Μυσίαν), ἡ γνωστὴ Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία *Moesia*. Ἡ μεγάλη αὕτη Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία διηρέθη ἀργότερα εἰς ἕξ μικρότερας, αἱ ὁποῖαι περιελαμβάνοντο εἰς δύο μεγάλα τμήματα καλούμενα *Moesia Superior* τὸ Δυτικόν, καὶ *Moesia Inferior* τὸ Ἀνατολικόν μέρος.

Ἡ Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῆς Θράκης εἶχε τὰ σύνορα τῆς συνήθως ὡς Θράκης θεωρουμένης ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ σήμερον ἀκόμη χώρας. Πρὸς Δ. εἶχε σύνορα τὸν ποταμὸν Νέστον καὶ τὰ ὄρη Ροδόπην καὶ Ὀρβηλον, ὄρια χωρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν· πρὸς Β. τὸ ὄρος Αἴμος τὸ ὅποιον τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τὴν Μυσίαν· πρὸς Α. τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ τὸν Θρακικὸν Βόσπορον· πρὸς Ν. τὴν Προποντίδα, τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· Περιελαμβάνετο δηλαδὴ εἰς τὴν Θράκην καὶ ἡ κοινῶς λεγομένη σήμερον Ἀνατολικὴ Ρωμυλία¹⁾. Ὅποια ἦτο ἡ γεωγραφικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Θράκης κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους, ποῖα ἦσαν αἱ μικρότεραι διαιρέσεις αὐτῆς, αἱ λεγόμεναι *στρατηγίαι*, ποῖα αἱ πόλεις καὶ αἱ κῶμαι,—ταῦτα πάντα δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἴδῃ εἰς τὴν ἀξιολογωτάτην ἐπὶ διδασκτορίᾳ διακριθὴν τοῦ κ. *Αἰμυρίου Καλαποθάκη*, *De Thracia provincia Romana*. 1893, τὴν εἰς

¹⁾ Πρὸς τὰ Βλ. ἄνω τοῦ Ὀρβήλου περιελάμβανε καὶ τὸ Σκόμιον ὄρος καὶ τὴν Σαρδικίην τὴν σημερινὴν Σόφιαν).—Βλ. *H. Kiepert*, *Imperii Romani tabula geographica* (in usum scholarum) 1885, καὶ *Kiepert—Richard*, ἐνθα ἄνω. Χάρτης: *Illyricum et Thracia*.

τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου ὑποβληθεῖσαν ¹⁾. Διὰ τὴν παροῦσαν μελέτην ἀρκεῖ ἡ ἀναγραφὴ τοῦ γεγονότος, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν, ἀκόμη καὶ ἕως τὸν Ζ' αἰῶνα μ. Χ. μόνον ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας, κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς αἰῶνας, εἶχεν ἡ Θράκη τὴν περιορισμένην γεωγραφικὴν ἔννοιαν, ἡ ὁποία συνήθως ἀποδίδεται εἰς αὐτήν.

Γ'

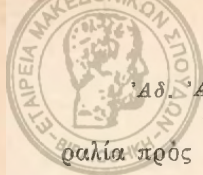
ΝΕΑ ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ

Η ΠΑΛΑΙΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΘΡΑΚΗ

Ἡ εἰς τὰ φυσιολογικά, ἃς εἴπωμεν, γεωγραφικὰ ὄρια, στένωσις τοῦ ὀνόματος Θράκη δὲν διήρκεσεν ἢ μόνον κατὰ τοὺς τρεῖς Αὐτοκρατορικοὺς αἰῶνας. Τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ. ἐγένινεν ἡ μεγάλη ἀναδιοργάνωσις τῆς ἀπεράντου Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἀναδιοργάνωσις καταλήξασα εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ νέα διοικητικὴ διαίρεσις ἀπέδωκε πάλιν εἰς τὸ ὄνομα Θράκη τὴν εὐρεῖαν γεωγραφικὴν ἔννοιαν τῶν πρὸ Χριστοῦ χρόνων, τὴν ἔννοιαν τῆς μέχρι τοῦ Δανουβίου ἐκτεινομένης χώρας. Κατὰ τὴν νέαν ταύτην διοικητικὴν διαίρεσιν, τὴν ὁποίαν ἐφήρμοσεν ὀριστικῶς ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος εἰς τὸ Χριστιανικὸν ἥδη γενόμενον Κράτος, τὸ Ἀνατολικὸν τμήμα αὐτοῦ, ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ἐχωρίσθη εἰς δύο μεγάλας ἐδαφικὰς καὶ διοικητικὰς διαιρέσεις, εἰς δύο ἐπαρχότητας. Ἦσαν δ' αὗται ἡ *Praefectura* (*praetorii*) *Orientis* καὶ ἡ *Praefectura Illyrici*, ἥτοι ἡ ἐπαρχότης τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ἐπαρχότης τῆς Εὐρώπης. Ἡ *Praefectura Orientis* ἦτο διηρημένη εἰς πέντε *διοικήσεις*: τὴν Ἀνατολὴν (τὰς πέραν τοῦ Ταύρου κτήσεις), τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀσίαν καὶ τέλος τὴν Θράκην.

Ἡ Διοίκησις τῆς Θράκης—*Dioecesis Thraciarum*—περιελάβανεν ὅλην τὴν χώραν τὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ τὴν Θρακικὴν θάλασσαν (τοῦ Αἰγαίου) καὶ τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον ἕως τὸν Κάτω ροῦν τοῦ Δανουβίου, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν τμήμα αὐτοῦ ἐλέγετο εἰδικώτερον Ἰστρος. Διηρέθη δὲ εἰς ἕξ ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν: 1) ἡ *Κάτω Μυσία*, *Μυσία ἡ Δευτέρα*, ἡ μεταξὺ τοῦ Ἰστρου καὶ τοῦ Αἴμου χώρα, ἡ σημερινὴ Βόρειος Βουλγαρία. Πρωτεύουσά αὐτῆς εἶχεν ἡ ἐπαρχία αὕτη τὴν Μαρκιανούπολιν, τὴν κατόπιν Πρεσθλάβαν, τὴν ὀνομαστήν διὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἰσμισητῆ τὸν Ι' αἰῶνα κατὰ τῶν Ρώσων.—2) ἡ *Σκυθία ἡ Ἐλάσσων*, *Scythia Minor*, ἡ Β. Α. πα-

¹⁾ Ἄλλην ἐνδιαφέρουσαν σχετικὴν ἐργασίαν ἐδημοσίευσεν ὁ κ. *Καλαποθάκης* ὡς διατριβὴν ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ (τῆς ἱστορίας): «Ὁ χωρισμὸς τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ διοίκησις παρὰ τὸν Κάτω Δούναβιν» (1894).

ραλία πρὸς τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἕως τὰ στόμια τοῦ Ἰστροῦ, τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἦτο ἡ *Τόμις* ἢ οἱ *Τόμοι*. Ἡ χώρα αὕτη εἶναι ἡ ἀποτελοῦσα τὴν σημερινὴν Δοβρουτζᾶν, τῆς ὁποίας ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα ἔγινεν ἡ Κωνσταντιανὴ τῶν Ρωμαίων, Κωνσταντία τῶν Βυζαντινῶν, Κωνσταντίτσα τῆς σημερινῆς Ρουμανίας.—3) ἡ *Θράκη* ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν, ἦτοι ἡ χώρα ἡ ἀπὸ τοῦ Αἴμου ἕως τὸν Ἔβρον παταμὸν ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν Φιλιππούπολιν.—4) ὁ *Αἰμίμοντος* (Hæmi montis) εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέρος ἕως τὸν Εὐξείνιον Πόντον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀδριανούπολιν. Εἰς τὰς δύο ταύτας ἐπαρχίας περιλαμβάνεται καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἡ πρὸς Ν. τοῦ Αἴμου Βουλγαρία.—Μικρότεραι δ' ἐπαρχίαι ἦσαν 5) ἡ *Ροδόπη*, ἡ ἀπὸ τὸ δμώνυμον ὄρος πρὸς Ν. παραλία μὲ πρωτεύουσαν τὸν Αἶνον, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἔβρου (παλαιότερον τὴν Τραϊανούπολιν),—καὶ τέλος 6) ἡ *Εὐρώπη*, ἡ Εὐρωπαϊκὴ παραλία τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν *Ἡράκλειαν* (τὴν ἀρχαίαν Πέρινθον). Αὕτη ἦτο ἡ εὐδαίμων ἐν τῇ ἱστορίᾳ χώρα, ἡ περὶ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, τὴν Κωνσταντινούπολιν, χώρα.

Τοιαύτην παρουσιάζει τὴν ἑδαφικὴν καὶ διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς Διοικήσεως τῆς *Θράκης* τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ἡ πολύτιμος γεωγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ πηγὴ, ἡ *Notitia dignitatum et administrationum Orientis* (ἔκδ. Seeck, 1877). Αὕτη ἦτο ἡ ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου διαίρεσις, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἕως τὸν Ζ' αἰῶνα. Ἐπὶ τέσσαρας λοιπὸν σχεδὸν αἰῶνας, ἀπὸ τὸν Δ' ἕως τὸν Ζ' μ. Χ. ἦτοι κατὰ τοὺς παλαιοβυζαντινοὺς χρόνους, τὸ ὄνομα *Θράκη* εἶχε τὴν πρὸ Χριστοῦ εὐρεῖαν ἔννοιαν, τὴν ἀποδιδομένην εἰς ὅλον τὸ Α. ἡμισυ τῆς ὑπὲρ τὴν Θεσσαλίαν χώρας ἕως τὸν Ἰστρον ποταμὸν, ἕως δηλονότι τὸν Κάτω ροῦν τοῦ Δουναβίου. Καὶ ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν αἱ λέξεις τοῦ Ἡροδότου: «*ἡ Θρηῖκη τὸ εἰς θάλασσαν προκείται*» (4,99). Εὐνόητον λοιπὸν εἶναι τὸ κατ' ἀρχὰς παράδοξον νομιζόμενον, ὅτι ἡ Διοίκησις τῆς *Θράκης* δὲν ὑπήγετο διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχότητα τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἦτοι τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπαρχότητα τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐφαίνετο περισσότερον συναρμολομένη.

Περὶ τῆς *Θράκης*, ὡς Ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας, δὲν ἐχρειάζετο νὰ γίνῃ λόγος εὐρύτερος, διότι ἦσαν γνωστὰ τὰ κατ' αὐτὴν καὶ μάλιστα μὲ τὴν διατριβὴν τοῦ κ. Καλαποθάκη. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ἐνδιατρίψω ὀλίγον εἰς τὰ κατὰ τὴν *Θράκην* τῶν πρώτων αἰώνων, Δ'—Ζ', τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας, διότι οὐδεὶς περὶ αὐτῆς ἔχει ἀσχοληθῆ, καὶ τὸ θέμα εἶναι, δύναμαι νὰ εἶπω, σχεδὸν ἄγνωστον. Ὁ κ. Ἀμαντος παρετήρησεν ἤδη τὴν εὐρεῖαν, ἀλλὰ καὶ ἀόριστόν πως ἔννοιαν, ὡς λέγει, τὴν ὁποίαν Βυζαντι-

νοὶ συγγραφεῖς ἀποδίδουσι εἰς τὸ ὄνομα Θράκη ¹⁾. Ἡ μέχρι τοῦ Ἰστροῦ Θράκη κατὰ τοὺς Δ'—Ζ' αἰῶνας μ. Χ. δὲν ἦτο ἀόριστος, ἀλλὰ πραγματικὴ γεωγραφικὴ καὶ διοικητικὴ ἔννοια. Τοῦτο δεικνύουσι σαφῶς ὄχι μόνον ἡ κατὰ τὴν *Notitiam* διοικητικὴ διαίρεσις, ἀλλὰ καὶ πολλὰ χωρία Βυζαντινῶν ἱστορικῶν τοῦ Ε' καὶ Σ' αἰῶνος. Ὁ Ὀλυμπιόδωρος (τοῦ Ε' αἰῶνος) διακρίνει τὰς πρὸς Ν. τοῦ Δανουβίου Βορείας χώρας ἀπλῶς εἰς Ἰλλυρικὸν καὶ Θράκην. Ὁ σύγχρονος μὲ αὐτὸν Πρίσκοσ ἀναφέρει Ρωμαῖον (Βυζαντινὸν) στρατηγόν, ὃ ὁποῖος «εἶχε τὴν πρὸς τῷ Θρακίῳ μέρει τοῦ ποταμοῦ (τοῦ Ἰστροῦ) φυλακὴν» ²⁾.

Ἀκόμη καὶ ὁ Ἰουστιανὸς τὸν Σ' αἰῶνα, ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ Αὐτοκράτορες, διώρισε *στρατηγὸς τῆς Θράκης*, ἵνα μὴ διαβῶσιν οἱ βάρβαροι τὸν ποταμόν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ γενναῖος στρατηγὸς Χιλβούδιος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰουστινιανὸς διώρισε τὸ 531 «*Θράκης στρατηγὸν ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰστροῦ ποταμοῦ φυλακῇ... ὅπως μηκέτι τοῖς ταύτη βαρβάροις ὁ ποταμὸς διαβατὸς ἔσται*» ³⁾. Εἰς τὸ *Περὶ κτισμάτων* (*de ædificiis*), καταλέγων ὁ Προκόπιος τὰ ὀχυρώματα καὶ ἐρύματα, τὰ ὁποῖα ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν Θράκην ἀναφέρει καὶ «*τρία ἐξῆς ὀχυρώματα παρὰ τὴν τοῦ Ἰστροῦ ἡτίονα*» (σ. 292 ἐκδ. Βόννης). Φανερωτάτην δ' ἀπόδειξιν τῆς εὐρυτάτης ἐννοίας τοῦ ὀνόματος Θράκη ἀναφέρει ὁ σοφιστὴς καὶ ἱστορικὸς Μάλχος, ὃ ὁποῖος ἔγραψε Βυζαντινὴν ἱστορίαν, «*Βυζαντιακά*», ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ζήνωνος (τὰ τελεῖ τοῦ Ε' αἰῶνος). Ὁ Μάλχος παριστάνει τὸν ἀρχηγὸν τῶν Γότθων Θευδέριχον παραπονούμενον πρὸς τὸν Βυζαντινὸν στρατηγὸν Ἀδαμάντιον καὶ λέγοντα: «*ἐγὼ μὲν ἔξω τῆς ὅλης Θράκης διατρίβειν ἡφροῦμην, πόρρω πρὸς τὴν Σκυθίαν*» ⁴⁾.

Θράκη λοιπὸν γενικῶς ἐλέγετο ἡ εὐρυτάτη ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ ἕως τὴν Θρακικὴν χερσόνησον χώρα, καὶ δὴ κατὰ τοὺς τρομεροὺς ἐκείνους αἰῶνας, κατὰ τοὺς ὁποῖους ποικιλῶννυμοι βάρβαροι διερχόμενοι τὸν μέγαν ποταμὸν ἐδήουν, ἐλαφυραγώγουν, ἔκαιον, ἠφάνιζον τὰς ἄλλοτε εὐδαίμονας καὶ πολυανθρώπους χώρας. Ὅταν οἱ Βησιγότθοι διέβησαν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς Οὐάλεντος τὸ 376 τὸν ποταμόν, ἐπέφεραν τόσην καταστροφὴν, «ὥστε χρυσὸν ἀποδειχθῆναι πρὸς τὰ Θράκια πάθη τῶν Μυ-

¹⁾ Ἀναφέρει χωρία τοῦ Εὐδαγρου, Ὀλυμπιόδωρου, Θεοφυλάκτου. Θεοφάνους κλπ. Βλ. τὴν ἀνωτ. μνημονευθεῖσαν διατριβὴν εἰς σ. 45 ἔξ.

²⁾ *Historici Graeci minores* ἐκδ. Dindorf, 1870-1. τ. I. σ. 461, 341. πρβ. σ. 284.

³⁾ Προκόπιος, Γοτθ. πόλεμοι (*de bello Gothico*), σ. 331 ἐκδ. Βόννης. Πρβλ. Ν. Jorga, *Le Danube d' Empire*, ἐν *Mélanges Schlumberger*, 1924, σ. 16 ἔξ.

⁴⁾ Η. G. M. τ. I, σ. 415. — Σημειωτέον ὅτι τὴν ἔκφρασιν «τῆς ὅλης Θράκης» συναντῶμεν καὶ ἀλλαχοῦ, θὰ ἠδυνάμεθα κατ' ἀκολουθίαν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ ὄνομα Θράκη εἶχε παραλλήλως καὶ περιορισμένην ἔννοιαν.

δῶν παροιμιώδη λείαν»¹⁾. Εἰς πάντας τοὺς ἱστορικοὺς τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, τὸν Εὐνάπιον, τὸν Ὀλυμπιόδωρον, τὸν Πρίσκον, τὸν Μάλχον, τὸν Προκόπιον (εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Γοτθικῶν πολέμων), δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς ἀτελειώτους δηώσεις τῆς πολυπαθοῦς χώρας, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνας, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν προϊστορικὴν ἔποχην, ἡ διάβασις τῶν πρὸς τὴν Μεσόγειον καὶ τὰς χώρας τοῦ ἡλίου κατερχομένων λαῶν τοῦ Βορρᾶ.

Δ'

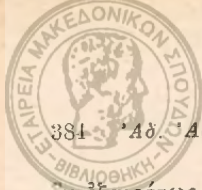
ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ἡ πολὺ στενὴ σημασία τῆς *Θράκης*, ὡς τῆς παρὰ τὴν Κων/πολιν χώρας, δὲν ἔπαυσεν, ὡς φαίνεται, ἀνέκαθεν νὰ συνηθίζεται, ἀνεπισήμως τοῦλάχιστον. Εἰς χωρίον αὐτοῦ τοῦ Προκοπίου ἀναγινώσκομεν: «Ἐπὶ τὴν *Θράκην* δὲ τὸ λοιπὸν ἴωμεν, ἀρίστην πηγνύμενοί τινα τοῦ λόγου κρηπίδα τὰ ἐπὶ Βυζαντίου χωρία» (Περὶ κτισμ. σ. 294). Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν δὲ καὶ ἐπισήμως πλέον ἡ *Θράκη* περιορίζεται εἰς τὰ ἐπικρατήσαντα ἔκτοτε στενά ὄρια αὐτῆς.

Ἀπὸ τοὺς μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν χρόνους, καὶ δὴ ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου, ἡ ὅλη γεωγραφικὴ καὶ διοικητικὴ ὄψις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπως καὶ καθόλου ὁ ὅλος χαρακτήρ τοῦ Κράτους, ἀρχίζει ν' ἄλλοιοῦται. Οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι διαβαίνουν ἤδη τὸν Δούναβιν ἐπανειλημμένως καὶ κατὰ μεγάλας ὁμάδας, καὶ ἀρχίζουν νὰ καταλαμβάνουν μονίμους οἰκῆσεις πρὸς Νότον τοῦ μεγάλου ποταμοῦ. Οἱ Βυζαντινοὶ στρατηγοὶ τῆς *Θράκης* δὲν δύνανται πλέον ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὸν ἑξακολουθητικὸν ἐκεῖνον χεῖμαρρον. Καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει νὰ στενεύῃ ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος *Θράκη* καὶ νὰ ἐπανερχεται πάλιν εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἰδιαιτέρως οὕτω καλουμένην χώραν. Κατὰ τὴν σκοτεινὴν ταύτην περίοδον τῶν Βορείων Βυζαντινῶν χωρῶν δυσκόλως δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐπακριβῶς τὰς τύχας τοῦ ὀνόματος. Παρερχόμενοι τοὺς δύο πολυταράχους αἰῶνας, οἱ ὁποῖοι χωρίζουν τὸν Ἰουστινιανὸν ἀπὸ τὸν πρῶτον Εἰκονομάχον βασιλέα, τὸν Λέοντα τὸν Γ', εὐρίσκομεν ὀριστικῶς διαμορφωμένην τὴν γεωγραφικὴν ἔννοιαν τῆς ἐν τῇ Εὐρῶπῃ *Θράκης*, παραδόξως δὲ παράγωγον ἀπὸ ταύτης ὄνομα δηλωτικὸν μεγάλης χώρας εἰς τὴν Ἀνατολήν, τῆς χώρας τῆς *Θρακησίων*.

Ἄλλ' ἔρχομαι εἰς τὴν ἐξηγήσιν τῶν γεγονότων, τὴν ὁποίαν εὐρίσκω εἰς

¹⁾ *Εὐνάπιος*, Η. Γ. Μ. τ. I, σ. 240. Ὁ Εὐνάπιος ὀνομάζει, κατὰ τὴν Βυζαντινὴν συνήθειαν τοὺς Βησιγότθους Σκύθας.

ἐν ἐξαιρέτως πολυσήμαντον χωρίον τοῦ ἱστορικοῦ καὶ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Μετὰ τὸν Ἡράκλειον, λέγει, τὸν Λίβυα ἐστεινῶθη ἡ τῶν Ρωμαίων ἀρχή, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν βασιλεύοντες κατένειμον τὴν χώραν των εἰς μικρὰ μέρη καὶ ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ «ἐλληνίζουν» (*Περὶ θεμάτων* σ. 12 ἔξ. ἔκδ. Βόννης). Ἐκτοτε εὐρίσκομεν τὸ Κράτος διαιρούμενον εἰς πολλὰς μικροτέρας διοικητικὰς περιφερείας, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ γνωστὰ θέματα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Περὶ τῆς γενέσεως τῶν θεμάτων καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῶν ἔχουσι λεχθῆ πολλὰ καὶ σπουδαῖα ¹⁾. Ἡμᾶς ἐνδιαφέρουν τὰ δύο θέματα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκομεν ἤδη συγκεκροτημένα ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος, τὸ εἰς τὴν Εὐρώπην θέμα τῆς Θράκης καὶ τὸ εἰς τὴν Ἀνατολὴν θέμα τῶν Θρακησίων.

Εἰς τὴν *Περὶ τῶν θεμάτων* ἔκθεσιν, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἴδωμεν μόνον τὴν γεωγραφικὴν καὶ διοικητικὴν ὄψιν τοῦ Κράτους κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν προτέραν, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ συγγραφεὺς παραλαμβάνει συχνότατα ἀπὸ παλαιότερας πηγᾶς. Λέγει λοιπὸν ὁ Πορφυρογέννητος εἰς τὸ Β' βιβλίον (σ. 44 ἔξ): «Περὶ θεμάτων τῆς Δύσεως ἦγουν τῆς Εὐρώπης. *Πρῶτον θέμα* τὸ ἐπὶ τῆς Δύσεως Εὐρώπης κείμενον γῆς τὸ *ὀνομάζομεν Θρακῶν*, ἐν ᾧ τὸ Βυζάντιον ἴδρυται καὶ τὸ τῶν Ρωμαίων βασιλείον», (εἰς τὸ ὁποῖον δηλαδὴ εὐρίσκεται ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Ρωμαίων, ἦτοι τῶν Ἑλλήνων).

Διὰ νὰ καθορίσωμεν τὴν γεωγραφικὴν ἔννοιαν τοῦ θέματος τῆς Θράκης καὶ τὴν περιορισμένην αὐτοῦ περιοχὴν δὲν ἔχομεν νὰ κοπιᾶσωμεν διότι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς παρέχει λίαν ἐνδιαφερούσας καὶ χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι ἐπικυρώνουν καὶ διασαφηνίζουν μάλιστα τὴν παλαιότεραν εὐρεῖαν ἔννοιαν: «τὸ *τοίνυν θέμα τῆς Θράκης ἄρτι τὴν θέσιν καὶ τὴν ὀνομασίαν ἔλαχε θέματος, ἀφ' οὗ τὸ τῶν Βουλγάρων γένος τὸν Ἴστρον ποταμὸν διεπέρασεν*». Προσθέτει δὲ κατωτέρω τὰ ἑξῆς σημαντικώτατα: «ὅτι, μετὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, «εἰς μικρὰ τμήματα διηρέθη ἡ τῆς Θράκης ἀρχή· ἢ τε γὰρ Βουλγαρία καὶ αὐτὸς ὁ Ἴστρος καὶ τὸ περιώνυμον ὄρος . . . Αἶμος, τῆς Θράκης εἰσὶ μέρη, νυνὶ δὲ ἀλλότρια χρηματίζουσιν».

Ἐγίνε δέ, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον πάλιν, «ἡ τῶν βαρβάρων περαιώ-

¹⁾ Πρῶτος ἐξήτασε τὸ σημαντικώτατον τοῦτο ζήτημα ὁ *Alfred Rambaud*, *L'Empire grec au Xe siècle*, 1870.—Σπουδαῖαι εἶναι αἱ μελέται τῶν *Ch. Diehl*, *L'origine des thèmes dans l'empire byzantin* 1896, ἀνατύπ. ἐν *Études byzantines*, 1905, σ. 276-292, καὶ *H. Gelzer*, *Die Genesis der byzant. Themenverfassung*, 1899.—Ἐξαίρετοι εἶναι δύο Ρωσιστὶ γεγραμμένα ἔργασια, τοῦ Θ. *Οδοσπένσκη*, Ἡ στρατιωτικὴ διοργάνωσις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας (Δελτίον τοῦ Ρωσ. Ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου ἐν Κ)πόλει, 1900), καὶ ἡ νεωτάτη τοῦ Ἰουλίου *Κουλακόφσκη* εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ «Ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου», ἐπίμετρον τ. Γ', 1915, σ. 386-431.

σις ἐπὶ τὸν Ἰστρον ποταμὸν εἰς τὰ τέλη τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγωνάτου» (π. θεμ. σ. 48), τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ὡστε ἀπὸ τὸ 680 μ. Χ. ὅτε οἱ Βούλγαροι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἔκτοτε μονίμους οἰκῆσεις αὐτῶν, ἀρχίζει ἡ στένωσις τῆς ἐννοίας τοῦ ὀνόματος Θράκη. Καὶ ἐξακολουθεῖ μὲν νὰ ἔχῃ ἡ Θράκη ἀνεπισήμως ἐννοίαν εὐρυτέραν, διότι τὸ ὄνομα σημαίνει τὴν μέχρι τοῦ Αἴμου περίπου χώραν, ἐπισήμως ὅμως λαμβάνει πολὺ περιορισμένην σημασίαν. Τὸ θέμα τῆς Θράκης δριζεται ἴσως ἀπὸ γραμμῆν, ἡ ὁποία ἀρχίζει ὀλίγον κάτω τῆς Σωζοπόλεως (τῆς παλαιότερας Ἀπολλωνίας) πρὸς τὸν Εὐξείνιον, κατέρχεται πρὸς τὸ Διδυμότειχον, διευθύνεται πρὸς Δ. εἶτα στρέφει ὀπίσω καὶ τέλος καταβαίνει πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀκολουθοῦσα πιθανῶς τὸν ροῦν τοῦ Ἐβρου¹⁾. Ἐξω τοῦ θέματος, ἤτοι τῆς Βυζαντινῆς διοικητικῆς διαιρέσεως, μένει ὄχι μόνον ἡ Φιλιππούπολις, ἡ ὁποία ἦτο ἄλλοτε Θρακικὴ πόλις, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀδριανούπολις. Ἡ Βόρειος Θράκη ἕως τὸν Δούναβιν, μὲ τὴν Βουλγαρίαν συμπεριλαμβανομένην, ἀπετέλει τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας, ἡ δὲ κεντρικὴ Μακεδονία τὸ θέμα τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸ μεταξὺ δὲ ἦτο τὸ θέμα τοῦ Στρυμόνος. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὀνομασία διετήρησε μακρότερον χρόνον εὐρυτέραν ἐννοίαν (Hieroclis Synecdemus, ἐκδ. Parthey, 1886).—Ἐνίοτε συνδυάζεται εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν, καὶ δὴ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία: «Ἐξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας». Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς, «θέμα τῆς Θράκης» ἦτο ἀκόμη περισσότερον περιορισμένον, ἀφοῦ τὸ μέγιστον μέρος αὐτοῦ κατελάμβανον τὰ θέματα τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Στρυμόνος. Πιθανὸν εἶναι, ὅτι ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ κατέληγε πρὸς Ν. τῆς Ραιδεστοῦ εἰς τὴν Προποντίδα²⁾. Δύσκολον βεβαίως εἶναι νὰ καθορίσωμεν τὰ ὅρια μὲ ἀσφαλῆ ἀκρίβειαν ἐξετάζοντες τὰς πηγὰς. Ἡ ἐννοία εἶναι συνήθως ἀσαφής, διότι ἡ ἐπίσημος ὀνομασία ἐκυμαίνεται μὲ τὴν κοινὴν ἐννοίαν τῆς συνήθως λεγομένης Θράκης. Ἐγὼ

¹⁾ Ὁ Ἐρρίκος Κίπερτ εἰς τὸν μέγαν χάρτην τὸν ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμῶν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Παπαρηγοπούλου, ἔχει εὐρύτερα ὅρια, ἐκτείνει τὸ θέμα σχεδὸν ἕως τὴν Χριστούπολιν, τὴν σημερινὴν Καβάλλαν (Πίναξ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν Γ' ἐκ. 1883). Τὰ ἴδια ὅρια ἔχει καὶ ὁ ἐν σμικρύνσει πανομοιότηπῳ προσηρητημένος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Παπαρηγοπούλου χάρτης (βλ. τὴν τελευταίαν ἐκδ. Ἐλευθερουδάκη, τὴν ἐπεξεργασμένην ὑπὸ Καρολίδου, τ. Δ', 1925, σ. 244—5).

²⁾ Ὅσον πολὺ περιορίζουν τὸ θέμα τῆς Θράκης οἱ Spruner—Menke, ὡς καὶ ὁ ὁ ἐπιφανὴς ἱστορικὸς G. Droysen εἰς τὸν ἀτλαντὰ του (Allgemeiner historischer Handatlas, 1886, σ. 76). Τὸν Droysen ἀκολουθοῦν εἰς τοὺς χάρτας τῶν καὶ ὁ Schlumberger, Nic. Phocas 1890, σ. 324—6 καὶ ὁ Diehl, Histoire de l'empire byz. 1919 (ἐν τέλει).

ὅμως προχωρῶ ἀκόμη περισσότερο. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων ἴσως θέμα τῆς Θράκης ἐλέγετο μόνον ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὰ περὶχωρα. Διότι ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ὅπως θὰ δεῖξω ἄλλοτε, ἡ λέξις θέμα ἐσήμεινεν ἐπισήμως μικρὰν ἐπαρχίαν ἀποτελουμένην ἀπὸ τὴν κυρίαν πόλιν καὶ τὴν περὶ αὐτὴν χώραν («θέμα Λακεδαιμονίας—Βερροίας—Καστορίας» κ.λ.). Ἡ κατάτμησις τῶν ἄλλοτε μεγάλων θεμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας εἶχεν ἀρχίσει πολὺ ἔνωρις¹⁾.

Γενικῶς παρατηρεῖται τοῦτο τὸ περιεργον, ὅτι κατὰ τὴν προϊούσαν πάροδον τῶν αἰῶνων, ἐφ' ὅσον περιστέλλεται ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος Θράκη, κατὰ τοσοῦτον εὐρύνεται ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος Μακεδονία. Κατὰ τοὺς τελευταίους δ' αἰῶνας τῆς Αὐτοκρατορίας ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος Θράκη φαίνεται ὅτι παρακολουθεῖ καὶ τὰς τραγικὰς τύχας αὐτῆς. Κατὰ τὴν βραχεῖαν ἐποχὴν τῆς Λατινικῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔπειτα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων ἡ ἐπίσημος Θράκη ἦτο τὸ μικρὸν καὶ στενὸν πρὸς τὸν Εὐξείνιον καὶ τὴν Προποντιδα ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἐλεύθερον ἀπὸ τὴν φοβεράν ἄμπατιν καὶ παλίρροιαν τῶν ποικίλων ἀλλοφύλων λαῶν, οἱ ὁποῖοι συνωθοῦντο εἰς τὴν παρὰ τὴν πρωτεύουσαν χώραν. Ὅταν λέγωμεν ὅτι ἡ Λατινικὴ Αὐτοκρατορία περελάμβανε τὴν Θράκην, τὴν ὁποίαν κατέκτησεν ὁ Βαλδουῖνος ἀπὸ τὸ 1204, βεβαίως πρέπει νὰ ἔννοοῦμεν χώραν περιορισμένην, ἀκόμη δὲ στενωτέραν χώραν, ὅταν λέγωμεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν τελευταίων Παλαιολόγων περιορίζετο εἰς τὴν Θράκην. Δὲν ἔπαυσαν ὅμως οἱ τελευταῖοι Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ νὰ λαμβάνουν τὴν Θράκην καὶ μὲ τὴν συνήθη εὐρεῖαν ἔννοιαν. Οὕτως ὁ Καντακουζηνὸς λέγει: «πρὸς τὴν ἐν Θράκῃ τοῦ Χριστοῦ πόλιν» (τὴν Χριστούπολιν, περιλαμβάνει δηλαδὴ καὶ μέρος τῆς Α. Μακεδονίας, τ. I. σ. 35, Βόννης). Ὁ Καντακουζηνὸς συνηθίζει νὰ διαιρῇ τὴν Θράκην εἰς τὴν παράλιον καὶ εἰς τὴν Ἄνω Θράκην²⁾, περιλαμβάνει εἰς αὐτὴν καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν (τ. II σ. 405). Ἡ εὐρεῖα χώρα, τὴν ὁποίαν οἱ Ὀθωμανοὶ κατέλαβον τὸ 1365, ἀναδείξαντες πρωτεύουσαν τὴν Ἀδριανούπολιν, λέγεται ὑπὸ τῶν συγχρόνων Βυζαντινῶν ἱστορικῶν Θράκη. Αὕτη ἡ ἀληθὴς Θράκη εἶναι ἡ κακοδαιμονεστάτη κατὰ τοὺς ΙΓ'—ΙΕ' αἰῶνας χώρα, ἡ ὁποία ὑπέστη ὑπὸ πολυνύμους ἀλλοφύλους, ἀλλὰ καὶ ὁμοεθνεῖς (κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ Καντακουζηνοῦ) ὅσα κακὰ οὐδεμία βεβαίως ἄλλη

¹⁾ Βλ. τὰς *Συνθήκας* τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων διανομῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου», *P. Tafel*, *Symb. critic. geographiam Byzantinam spectantium partes duae*.

²⁾ Τ. I. σ. 60, 179 (ἀνωτερικὰ μέρη τῆς Θράκης) κ.λπ. Ἐπίσης καὶ οἱ μεταγενέστεροι Φράγκοι συγγραφεῖς λέγουσι: «Thracia maritima—Thracia interior» (*Tafel*, ἐνθα ἀνωτ. II σ. 35).

χώρα ὑπέστη ποτὲ ἐν τῷ κόσμῳ. Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ Χωνιάτης, Καντακουζηνός, Γρηγοράς, Χαλκοκονδύλης ἐτραγωδοῦν τὰς συμφορὰς τῶν Βορείων χωρῶν. Αὐταὶ δ' αἱ Βόρειαι χῶραι ὀνομάζονται τὰ *Θρακῶα μέρη* καὶ ἡ ὅλη *Θράκη*, πρὸς διακρίσιν ἀπὸ τὴν στενωθεῖσαν ἰδιαιτέραν χώραν ¹⁾. Ἐνίοτε λέγονται καὶ *Θράκη* ἀπλῶς. Ἄλλ' ἡ ὀνομασία αὕτη, ἐπαναλαμβάνω, δὲν εἶναι ἐπίσημος, εἶναι ἡ ὀνομασία ἡ ἀποδιδομένη εἰς χώραν ἱστορικὴν καὶ ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων γνωστὴν. Εἰς τὴν λέξιν λοιπὸν *Θράκη*, καθ' ὅλην τὴν Βυζαντινὴν, νομίζω ἐποχὴν, πρέπει ν' ἀποδίδωμεν διπλὴν ἔννοιαν καὶ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐνίοτε συγγραφεῖς, ἄλλοτε ἐσήμαινε τὴν εὐρείαν Βόρειον ὑπὲρ τὴν Θρακικὴν θάλασσαν χώραν, καὶ ἄλλοτε τὴν παρὰ τὴν πρωτεύουσαν στενὴν ἐκατέρωθεν τῶν θαλασσῶν, τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Προποντίδος, χώραν ²⁾. Εἶναι δὲ σαφὲς ὅτι εἰς φιλολογικὰς ἀναμνήσεις θ' ἀποδώσωμεν τὴν ἀπροσδόκητον φράσιν τοῦ Χαλκοκονδύλη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπιδραμόντες «*τὴν τε Θράκην ἐς Ἴστρον ἐλαύνοντες ἐληίζοντο*» (σ. 16 Βόνν. πρβλ. σ. 129, 531). Δὲν εἶχεν ἐξαλειφθῆ ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν λογίων Βυζαντινῶν ἡ εὐρεία Θράκη, ἡ μέχρι τοῦ Αἴμου. Τὸ περιεργον εἶναι ὅτι τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὁ Χαλκοκονδύλης ἐνεθυμήθη καὶ τὴν εὐρυτάτην, τὴν μέχρι τοῦ Ἴστρου Θράκην, σύμφωνος ἄλλως τε πρὸς ἑαυτὸν, ἀφοῦ ὀνομάζει τοὺς Βουλγάρους Μυσοὺς καὶ τοὺς Σέρβους Τριβαλλοὺς ³⁾ καὶ τοὺς Βλάχους Δακοὺς (τὴν πρὸς Β. τοῦ Δουνάβεως συγκροτουμένην τότε Βλαχίαν ὀνομάζει Δακίαν).

Παρὰ τὰς φιλολογικὰς ταύτας ἀναμνήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἄλλως τε συνηθέσταται εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς, καὶ ἔνεκα τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἀναγινώσκονται μὲ μεγίστην προσοχὴν, εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Θράκη ἦτο πολὺ περιορισμένη. Ἴσως κατ' ἀρχὰς τὸ θέμα τῆς Θράκης κατήρχετο ἕως τὴν Θρακικὴν θάλασσαν, δὲν ἔχω ὅμως ἀμφιβολίαν ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ περιορίζετο ἀκόμη περισσότερον καὶ ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Αὐτοκρατορίας ἔφθανε μόνον εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος, περιλαμβάνον στενὴν λωρίδα γῆς ἀπὸ τὸν Εὐξείνον Πόντον ἕως τὴν Προποντίδα, ἴσως ὄχι μακρὰν ἀπὸ τὸ Ἀναστασιανὸν τεῖχος.

Εἶναι ἀληθῶς περιεργόταται, συγκρινόμεναι πρὸς ἀλλήλας, αἱ γεωγρα-

¹⁾ «Σκυθῶν (τῶν Πετσενέγων) διαβαινόντων τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Θρακῶα μέρη λεηζομένων» (Χωνιάτης, σ. 1^η, Βόννης).

²⁾ Καὶ κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν διαίρεσιν ἡ ἐπαρχία τῆς Θράκης εἶχε καὶ ἰδιαιτέραν περιοχὴν, ἡ ὁποία ἐλέγετο καὶ αὕτη Θράκη.

³⁾ Οὕτω καὶ ὁ Καντακουζηνός, ὁ ὁποῖος τοὺς Τοῦρκους λέγει πάντοτε Πέρσας.

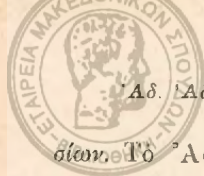

φικαὶ εὐχαὶ τῶν ὀνομάτων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Τὸ τελευταῖον ὄνομα ἀπὸ ἀχανῆ Βόρειον ἡπειρον κατήντησε διὰ προΐουσης στενώσεως τῆς ἐννοίας νὰ σημαίη τὴν παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν Εὐρωπαϊκὴν χώραν (ἐκείνην περίπου, ἣ ὁποία κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν διαίρεσιν ἐλέγετο *Εὐρώπη*). Ὅπως ἀντιθέτως, τὸ ὄνομα Μακεδονία, προσελθὼν ἀπὸ πολὺ περιορισμένην περὶ τὴν παλαιὰν κοιτίδα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου χώραν, τὰς Αἰγὰς (τὴν Ἔδεσσαν, σήμερον Βοδενά), ἐπεξετάθη μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς πάσας τὰς δμόρους χώρας. Καὶ τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας ἦτο μέγιστον εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐκτεινόμενον σχεδὸν ἕως τὸν Ἰστρον ποταμόν, καὶ ἡ ἐννοία τῆς Μακεδονίας ἀκόμη μεγαλυτέρα, διότι περιελάμβανε καὶ τὰ θέματα τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀκόμη καὶ τὴν Ἀλβανίαν¹⁾.

Ἄν ἤδη ἤθελέ τις νὰ ζητήσῃ τὴν αἰτίαν τῶν παραδόξων τούτων ἱστοριογεωγραφικῶν φαινομένων, θὰ ἦτο εὐκολὸς ἢ εὐρεῖσαι ὡς πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ ἀθάνατος αἴγλη τοῦ ἐνδόξου Μακεδονικοῦ βασιλείου, τοῦ ἐνδοξοτέρου ἐν τῇ οἰκουμένῃ βασιλείου, βεβαίως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς γεωγραφικῆς ἐννοίας. Τὰ πολυθρύλητα ὀνόματα Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών, Μακεδόνες καὶ Μακεδονία δὲν ἔπαυσαν νὰ προκαλοῦν τὴν γοητείαν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Μεσαιῶνος, ὡς βλέπομεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς. Κατ' ἀντίθετον ἐννοίαν, τὴν στένωσιν τῆς γεωγραφικῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος Θράκη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς κατακτήσεις καὶ ἀπὸ τὰς ἱστορικὰς περιπετείας, προσέτι ἴσως πάλιν ἀπὸ τὴν αἴγλην, ὅχι ὁμῶς τῆς χώρας, ἀλλὰ τῆς μεγάλης πόλεως, ἣ ὁποία ἡγείρετο παρὰ τὸν Θρακικὸν Βόσπορον καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συνεκεντρῶντο ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰῶνων ἡ ἐννοία τῆς εὐρείας παρ' αὐτὴν χώρας. Εἰς τὴν Θράκην ἀνῆκεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἦρκει ἀντὶ ὅλης τῆς χώρας καὶ ὡς μόνος ἀντιπρόσωπος αὐτῆς τοιοῦτος ἀνεκτίμητος θησαυρός, «ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ *Βυζάντιον*, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (Περὶ θεμ. σ. 44) τῆς *Θράκης* ἐστὶ μέρος, τὸ κάλλιστόν τε καὶ τιμιώτατον». Ἦδη καὶ αὐτὸς ὁ Προκόπιος: «ἐπεὶ καὶ τῆς Θράκης ἡ πόλις οὐ τῷ κράτει μόνον, ἀλλὰ καὶ χωρίων προσέστηκε φύσει» (Περὶ κτισμάτων, σ. 294).

Καθ' ὃν χρόνον ἤρχιζεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ στένωσις τῆς ἐννοίας τοῦ ὀνόματος Θράκη διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ θέματος, ἦτοι τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἐπεξετείνετο ἡ ἀνάμνησις τῆς Θράκης εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἐσηματίσθη μέγα Βυζαντινὸν θέμα, φέρον τὸ ὄνομα *θέμα τῶν Θρακη-*

¹⁾ Βλ. *Tafel*, Constantini Porphyrogeniti de provinciis regni Byzantini, 1846, πρὸς λ. — Πρὸς Ἄδαμαντον, ἐν θα ἀνωτ. σ. 44.

δίων. Τὸ Ἀσιατικὸν τοῦτο θέμα ἦτο ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ δὴ τῶν θεμάτων, τὰ ὅποια ἐλέγοντο «περατικὰ θέματα», τὰ πέραν τοῦ Βοσπόρου κείμενα. Περιελάμβανε δὲ τὰς ἐνδοξοτάτας ἱστορικὰς καὶ πλουσιωτάτας συγχρόνως χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ δὴ τὸ μέγιστον μέρος τῆς μερικώτερον λεγομένης Ἀσίας, τῆς «κατ' ἐξοχὴν Ἀσίας» (Λυδίαν, Καρίαν καὶ μέρος τῆς Φρυγίας). Εἶχε πόλεις εἴκοσι καὶ μίαν, πολυθρυλήτους ἐν τῇ ἱστορίᾳ πόλεις, τὴν Ἔφεσον τὴν Σμύρνην, τὰς Σάρδεϊς, τὴν Μίλητον. Ἦτο ἡ περιώνυμος περὶ τὴν Ἔφεσον καὶ τὴν Πέργαμον χώρα τῆς παλαιᾶς Ἰωνίας καὶ ἔπειτα τοῦ μεγάλου Ἑλληνιστικοῦ βασιλείου τῆς Περγάμου. Ὡνομάζετο δὲ τὸ θέμα τῶν Θρακησίων καὶ μὲ τὸ ἀρχαῖον ἐνδοξον ὄνομα Ἰωνία, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἠδη γινομένη συσχέτισις αὕτη ἐδείκνυε τὴν συνέχειαν τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως. Τὴν σπουδαιότητα τοῦ θέματος διαδηλοῖ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος λέγων τὸν Ἰ' αἰῶνα: «Τὸ δὲ νῦν καλούμενον τῶν Θρακησίων θέμα πάλαι μὲν καὶ κατ' ἀρχὰς Ἀσία μικρὰ ὀνομάζετο καὶ ὁ ταύτης κρατῶν ἀνθύπατος Ἀσιάρχης ἐλέγεται» (Περὶ θεμ. σ. 22).

Τὸ μέγα τοῦτο θέμα τῆς Ἀσίας ἔλαβε βεβαίως τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀπὸ Θρακᾶς ἀποίκους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ παλαιῶν χρόνων εἶχον ἐποικήσει μέρος τῆς χώρας. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὠνομάσθη οὕτω, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα θέματα, ἀπὸ σῶμα στρατοῦ Θρακῶν, τὸ ὅποion ἠδρευεν εἰς τὴν χώραν καὶ οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο *Θρακήσιοι*. Ὁ Πορφυρογέννητος λέγει: «ὠνομάσθησαν δὲ Θρακήσιοι διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐκ τῆς τῶν Θρακῶν γῆς» (σ. 24, καὶ ἄνωτ.). Ἀλλὰ καὶ σῶματα στρατοῦ Θρακῶν, ὡς μαχιμωτάτων, γνωρίζομεν ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες ἔστελλον εἰς τὴν Ἀσίαν. Εὐλόγως δὲ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Ἀσιατικὸν τοῦτο θέμα ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ σῶμα στρατοῦ Θρακῶν, τὸ ὅποion ἠδρευεν εἰς τὴν χώραν, ὅπως εἶναι σαφέστατον ὅτι συνέβη ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν καὶ ἄλλων σπουδαίων θεμάτων («τοῦ Ἀνατολικοῦ καλουμένου στρατεύματος—τοῦ καλουμένου τῶν Ἀρμενικῶν στρατοῦ» κ.τ.τ.). Πιθανὸν εἶναι ὅτι ἡ κατάληξις—*ήσιοι* προέρχεται ἀπὸ τὸ σῶμα στρατοῦ Θρακῶν, τὸ ὅποion ἐλέγεται *Thracenses*, ἴσως εἶναι Ἑλληνικὴ ἢ κατάληξις (Μιλήσιοι κ.τ.τ.), ὡς νομίζει ὁ δεινὸς περὶ ταῦτα συνάδελφος κ. Ἐμμ. Πεζόπουλος, ὁ ὁποῖος κατὰ παράκλησίν μου παρασκευάζει μελέτην περὶ τοῦ πράγματος.

Πρωτεύουσα τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων καὶ ἕδρα τοῦ στρατηγοῦ ἦτο ἡ Ἔφεσος, ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἀσίας, ὡς καὶ ἀπὸ Βυζαντινὰς καὶ ἀπὸ Ἀραβικὰς πηγὰς γνωρίζομεν. Μεγίστην δὲ σημασίαν εἶχε τὸ θέμα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ὡς βλέπομεν καὶ εἰς τὰ Βυζαντινὰ κείμενα καὶ εἰς τὰ περισωθέντα μολυβδόβουλλα, τὰ ὑπὸ τοῦ Γουσταύου Schlumberger ἐκδοθέντα εἰς τὴν πολυτιμοτάτην «Σιγίλλογραφίαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρα-

τορίας. Ὁ στρατηγὸς καὶ μισθὸν εἶχεν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἄλλων θεμάτων (ὡς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ Ἄραβ ἱστορικός Ἴβν Χορδαβέ), καὶ τίτλους τιμητικούς τοὺς ἀνωτάτους, διότι στρατηγοὶ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων ὑπῆρξαν πατρίκιοι καὶ μάγιστροι. Ἔχομεν βουῖλλαν «ὑπερστρατήγου τῶν Θρακησίων»¹⁾. Ἄνδρες δὲ διαπρεπέστατοι ἔλαβον τὴν ἀρχὴν ταύτην, καὶ ἀναφέρω μεταξὺ αὐτῶν τὸν περίφημον ἐπὶ Λέοντος Δ' τοῦ Χαζάρου (775-780) ἦρωα καὶ εἰκονοκλάστην Μιχαὴλ τὸν Λαχανοδράκοντα²⁾.

Τὴν παραιτέρω ἔρευναν περὶ τοῦ σημαντικωτάτου θέματος τῶν Θρακησίων—ποία ὑπῆρξεν ἡ γένεσις αὐτοῦ, ποία ἀκριβῶς τὰ ὄρια, καὶ αἱ ἱστορικαὶ τύχαι, ποῖοι οἱ στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες αὐτοῦ—ἐπειδὴ θὰ μὲ παρέσυρε πολὺ μακρὰν, ἀφίνω δι' ἄλλην εἰδικὴν ἐργασίαν³⁾. Τὰ λεχθέντα ἀρκοῦν νὰ πείσουν τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Θρακικῶν» περὶ τῆς μεγάλης σημασίας τοῦ θέματος, τὸ ὅποιον διετήρησεν ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς εἰς ἐνδόξους διὰ τὸν Ἑλληνισμόν Ἀσιατικὰς χώρας τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος παναρχαίας κοιτίδος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Τὸ θέμα τῶν Θρακησίων, μὲ τὰς Ἑλληνικωτάτας ὀνομασίας αὐτοῦ καὶ τῶν πόλεων του, σπουδαῖον θέμα, τὸ ὅποιον διετηρήθη ἐπὶ πέντε αἰῶνας⁴⁾, εἶναι τρανότατον τεκμήριον τοῦ πλήρους καθ' ὅλον τὸν Μεσαιῶνα ἐξελληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Καὶ εἰς μὲν τὸ Ἀνατολικὸν θέμα τῶν Θρακησίων θέλω ἐπανέλθει προσεχῶς. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν γνωρίζω, ἂν θὰ μοι δοθῇ εὐκαιρία νὰ διασαφηνίσω λεπτομερέστερον τὰ κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν θέμα τῆς Θράκης. δὲν ἠδυνάμην δὲ τοῦτο νὰ πράξω εἰς τὸ κείμενον διὰ νὰ μὴ βαρύνω τὴν γενικὴν ἀπομιν, διὰ τοῦτο θὰ παραθέσω ἐνταῦθα συμπληρωματικὰς τινὰς καὶ λεπτομερεστέρας παρατηρήσεις. Θὰ ἔχωσιν. ἐλπίζω, τὴν σημασίαν των διὰ τὸν μέλλοντα νὰ καταρτίσῃ γενικόν, ἀλλὰ λεπτομερὲς ἱστορικὸν καὶ γεωγραφικὸν διάγραμμα τῶν θεμάτων τῆς Βυζαντινῆς Ἀδιοκρατορίας. τόσον σημαντικῶν εἰς τὴν δλην ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ Εὐρωπαϊκὸν θέμα τῆς Θράκης φαίνεται ὅτι ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς περιορίσθη εἰς στενώτατα ὄρια «δὲν θὰ ἦτο πολὺ μεμακρυσμένον ἀπὸ τὸ Ἀναστασιανὸν τεῖχος» (λέγει ὁ *Rambaud*, *L'empire grec*, σ. 191, ὅπου πολλὰ χωρῖα—πρβ. *Schlumberger*, *Sigillographie*, σ. 110). Ἀκόμη καὶ τὴν Παιδεστὸν καὶ τὴν Τραϊανούπουλιν θεωρεῖ ὁ *Schlumberger* ὡς ὑπαγομένας εἰς τὸ Μακεδονικὸν θέμα (ἐνθα ἀνωτ. σ. 122). Σύμφωνον

¹⁾ *Sigillographie de l'empire byzantin*. 18²1, σ. 252 ἔξ.

²⁾ *Θεοφάνους Χρονογραφία*. σ. 681, 689 κάλλ.

³⁾ Ὁ μόνος Βυζαντινολόγος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τινα περὶ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων, εἶναι ὁ *Gelzer*, *Die Genesis*, σ. 80.

⁴⁾ Τὸ θέμα ἀναφέρει ἀκόμη καὶ ὁ Νεῖλος Δοξαπάτριος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ 18^{ου} αἰῶνος (*Hierocles Synecdemus*, ἐκδ. Parthey, σ. 277 ἔξ).

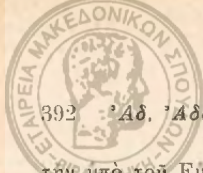

μὲ τὴν ἀντίληψιν ταύτην εἶναι τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Πορφυρογενήτου (Περὶ θεμ. σ. 45): «Τὸ δὲ τῆς Θράκης θέμα ὑπὸ τὸν βασιλέα Κωνσταντινουπόλεως ἐτέτακτο καὶ εἰς ὑπουργίαν αὐτοῦ ἐχημαίτιζε, καὶ οὐδέπω τις στρατηγὸς ἦν ἐν αὐτῷ». Ἀναφέρονται δὲ ταῦτα, προφανῶς εἰς παλαιούς χρόνους. Διότι κατόπιν εὐρίσκομεν στρατηγούς τῆς Θράκης, πολλῶν δ' ἔχομεν καὶ τὰ σιγίλλια συνειλεγμένα εἰς τὴν *Βυζαντινὴν Σιγίλλογραφίαν*: «*σπαθάριος καὶ στρατηγὸς τῆς Θράκης*», — «στρατηγὸς τῆς Θράκης» (τῶν Θ'—ΙΑ' αἰώνων). Ἔχομεν δὲ μολυβδόβουλλα καὶ κατωτέρων ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ πόλεων τῆς Θράκης (*Schlumberger*, ἔνθα ἀνωτ. σ. 159 ἐξ.). Ἐνταῦθα δεικνύεται πόσον σπουδαία πηγή εἶναι τὰ μολυβδόβουλλα, καὶ πόσῃ ὑπηρεσίαν παρέσχεον εἰς τὰς Βυζαντινὰς μελέτας ὁ Σλουμβερζέ, ἀφοῦ διὰ τῶν μολυβδοβούλλων δυνάμεθα ν' ἀκολουθήσωμεν τὰ γεωγραφικὰ ὅρια τῶν διοικητικῶν διαιρέσεων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ δὴ καὶ τοῦ θέματος τῆς Θράκης.

Ἡ συνένωσις *Μακεδονίας καὶ Θράκης*, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, εἶναι συνήθης εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ γλώσσαν. Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας Θράκης εἶναι ὁ Φιλιππουπόλεως, οὕτω καθορίζεται εἰς τὴν *Τάξιν πρωτοκαθεδρίας* τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφροῦ (τέλη τοῦ Θ'—ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰ. Βλ. Hieroclis Synecdemus et Notitiae Graec. episcopatium, ἔκδ. Parthey, σ. 57). Ἀργότερα βλέπομεν μητροπολίτην τὸν Ἱεροκλείας, μητροπολίτην «*Θράκης καὶ Μακεδονίας*», εἰς τὸν ὅποιον ὑπάγονται «*Ἐπίσκοποι ιζ'*» (σ. 103). Εἶχε δ' ὁ Ἱεροκλείας καὶ τίτλους τιμητικοῦς ἀνωτάτους ἐλέγγο το «*πρόεδρος τῶν υπερτίμων καὶ ἑξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας*». — ὁ δὲ μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως ἔγραφεν ἐπιδεικτικῶς «*εαυτὸν ὑπέρτιμον καὶ ἑξαρχον πάσης Εὐρώπης*» (Hieroclis Synecdemus, ἔνθα ἀνωτ. σ. 131, 239' πρὸς *Miklosisch—Müller*, Acta et diplomata, τ. I σ. 257, τ. II. σ. 449 κ.λ.). Ἐνταῦθα βλέπομεν τὸ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν, ὅτι ἡ Θράκη, ἡ ὅποια κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆγετο διοικητικῶς εἰς τὴν Ἀνατολὴν (τὴν Praefecturam Orientis), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *Πλευρικόν*, ἦτο συνώνυμος ἤδη μὲ τὸ ὄνομα Εὐρώπη. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὁμοίως γλώσσα, τονίζω καὶ πάλιν, δὲν δύναται νὰ ἀγάγη ἡμᾶς εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα, διότι διετήρησεν αὐτὴ ἐμμονώτερον τὴν παραδόσιν καὶ τὰς παλαιὰς ἀναμνήσεις, ὅπως ἄλλως τε συνέβη καὶ εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς ὅλας καθόλου τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου.

Τὸ σημαντικώτατον καὶ ἐπίσημον, ὡς πρὸς τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, εἶναι τὸ ἀπαρατήρητον ἀκόμη διελεθὸν γεγονός τοῦτο, ὅτι κατὰ τὰ τέλη τοῦ II αἰῶνος, ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατείας Εἰρήνης, τὰ δύο θέματα, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας *συνηνώθησαν εἰς ἓν διοικητικῶς*. Ὁ χρονογράφος Θεοφάνης λέγει σαφῶς: «*Τούτῳ τῷ ἔτει (786) Ἄετιος ὁ πατρίκιος... τὸν ἴδιον ἀδελφόν... προεβάλετο μονοστράτηγον εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν*» σ. 737, Βόννης). Ἡ συνένωσις αὕτη, διακοπεῖσα, ὡς φαίνεται, ἐπανελήφθη ἀργότερα. κατὰ τοὺς ΙΑ'—ΙΒ' αἰῶνας, ἐπὶ τῶν Δουκῶν καὶ τῶν Κομνηνῶν. Εἰς τὰς Νοβέλλας τῶν ἐτῶν 1153 καὶ 1181 εὐρίσκομεν «*θέμα τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας*». Μολυβδόβουλλα ἀνωτάτου ἄρχοντος «*μονοστρατήγου*», τοῦ ἠνωμένου θέματος δὲν ἐσώθησαν, ἔχομεν ὅμως πρὸς πίστωσιν τοῦ ἀξιοσημειώτου γεγονότος μολυβδόβουλλα ἀνήκοντα εἰς ὑπαλλήλους τοῦ θέματος *Θράκης καὶ Μακεδονίας* («*κρίτης Θράκης καὶ Μακεδονίας*» κ.λ. Βλ. *Schlumberger*, Sigillographie, σ. 162 ἐξ.). Σημειωτέον ὅτι ἔχομεν συνένωσιν καὶ ἄλλων θεμάτων, ὡς εἰς τὸ «*θέμα Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου*». Κατὰ τοὺς τελευταίους δ' αἰῶνας συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ὡς εἶπον ἤδη, ἡ πολυμερὴς κατάτμησις αὐτῶν.

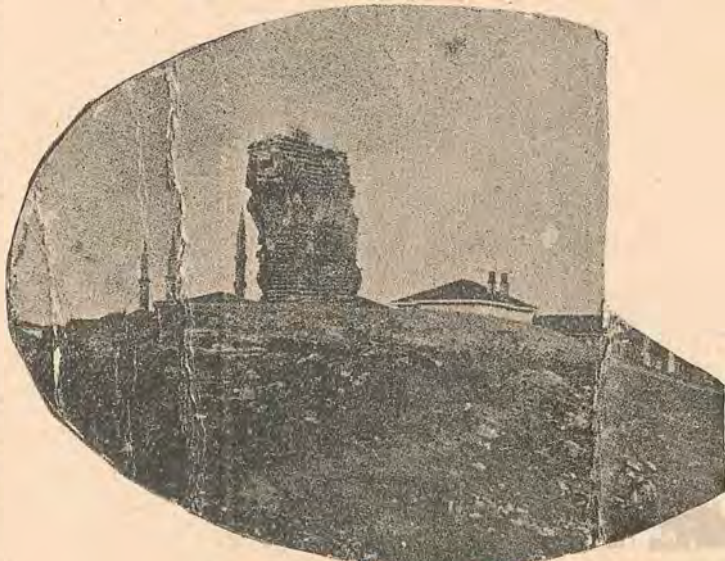
Διὰ τῶν λεχθέντων εἰς τὸ κείμενον τῆς διατριβῆς μου καὶ διὰ τῶν λεπτομερεστέρων τούτων παρατηρήσεων καταλήγω εἰς τὸ ἐξῆς ὀριστικόν κατ' ἐμὲ συμπέρασμα: ὅτι τὸ *θέμα τῆς Θράκης*, ὡς ἐπίσημος διοικητικὴ διαίρεσις, ἦτο, κατὰ τὴν μέσσην καὶ ὑστέραν Βυζαντινὴν περίοδον, εἰς στενώτατα ὅρια περιορισμένον, δὲν ἔφθανε πολὺ μακρὰν τοῦ Ἀναστασιανοῦ *τείχους*, περιελάμβανε δηλαδή τὴν πλατεῖαν γλῶσσαν γῆς,

τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Προποντίδος βρεχομένην, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας ἠγειρετο ἀγέρωχος ἡ Κωνσταντινούπολις. Εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην στένωσιν ὀφείλεται, ὡς νομίζω, καὶ ἡ συνένωσις τοῦ θέματος μετὰ τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας. Τὸ ὄνομα *Θράκη* ἐξηκολούθει, ἐκ φιλολογικῶν ἀναμνήσεων, νὰ σημαίῃ χώραν εὐρύτεραν. Ὅταν ὅμως οἱ Βυζαντινοὶ ᾔθελον νὰ δηλώσουν τὴν παλαιὰν εὐρείαν *Θράκην* σαφέστερον, ἔλεγον συνηθέστερον: «ἡ *Θρακία γῆ*», καὶ ἀπλῶς «ἡ *Θρακία*». ἐπίσης ἔλεγον «τὸ *Θρακῶν μέρος*», καὶ ἀπλῶς τὸ «*Θράκιον*», προσέτι «τὰ *Θρακῶα μέρη*—ἡ *Θρακῶα γῆ*» (H. G. M. τ. I. σ. 284 ἐξ. 305, 341 351.—*Θεοφάνης*, πολλ.). Αἱ τοιαῦται ἐκφράσεις εἶναι συνήθεις καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους («*Θρακῶα καὶ Μακεδονικῆ χώρα*», *Ζωναράς*, τ. III, σ. 77. Βόννης, κ.λ. κ.λ.). Γενικώτερον δὲ *Θράκη καὶ Μακεδονία* ἐσήμαινον τὰς Βορείας ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, *Θράκες καὶ Μακεδόνες* τὰ Βόρεια καὶ τὰ Δυτικὰ στρατεύματα. Οὕτως ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Α' ἀναφέρεται «*Λέων πατρικίος, ὁ Θρακῶν καὶ Μακεδόνων ἀρχηγέτης*» (*Κεδρηνάς*, τ. II, σ. 231), καὶ πρότερον, ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Γ': «*μετὰ δυνάμεως καὶ ἰσχύος πολλῆς, ἤγουν Θρακῶν καὶ Μακεδόνων καὶ τῶν λοιπῶν δυτικῶν θεμάτων*» (*Πορφυρογέννητος*, Πρὸς ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν.—*De administrando imperio*—σ. 221.—Βλ. καὶ ἄλλα πολλὰ χωρία παρὰ *Tafel*, *Constantini Porphyrogenniti de provinciis*, σ. XVII ἐξ.). ΑΔ. ΑΔ.

ΑΠΟ ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ἐρείπια τοῦ εἰς ἰσλαμικὸν τέμενος μετατραπέντος μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Αἰ-Σόφια τζαμισί*» καὶ «*Χαλεπιέ*». Ἰγνάτιος ὁ Ναζιανζοῦ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ εἰς τὸ μέρος «*περὶ τῶν μετατραπεισῶν ἐκκλησιῶν εἰς τεμένη*» λέγει περὶ τοῦ ναοῦ τούτου τὰ ἑξῆς ὀλίγα:

«Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας ἢ Μοναστήριον, κείμενον κατὰ τὸ Κενζεν-τζίλερ καπί, μετεγράπη καὶ αὐτὴ εἰς τζαμί, τῆς ὁποίας αἱ ζωγραφαὶ εἰσέτι ὄρῶνται, ὁ Ἰερός Νικητὴρ δηλ. καὶ τὸ ἥμισυ τῆς τρούλλας ἐχούσης ἐξωγραφισμένον τὸν Παντοκράτορα. Τανῦν ὀνομάζεται τουρκιστὶ *Χαλεπιέ*».

Ταῦτα ἔγραφε κατὰ τὸ ἔτος 1760 ὁ Ναζιανζοῦ.